

U Zagrebu, 25. svibnja 2011.

Mišljenje Instituta za povijest umjetnosti o završnom Nacrtu prijedloga Zakona o znanstvenoj djelatnosti, doneseno na sjednici Znanstvenog vijeća Instituta 18. svibnja 2011. godine

Institut za povijest umjetnosti javna je znanstvena ustanova koja ove godine obilježava 50. obljetnicu djelovanja. Zahvaljujući opsegu, sustavnosti i kvaliteti provedenih temeljnih istraživanja hrvatske umjetničke baštine, njezinom znanstvenom vrednovanju i promociji na međunarodnoj znanstvenoj sceni, Institut je tijekom toga razdoblja prerastao u središnju instituciju nacionalne povijesti umjetnosti. Rezultati rada nekoliko generacija znanstvenika i suradnika Instituta služili su kao osnovica za vrednovanje i zaštitu niza spomenika hrvatske likovne i graditeljske baštine, ali i kao izvor smjernica za društveno odgovorno raspolaganje tim zajedničkim resursima. Kvaliteta i uvjerljivost naših dosadašnjih istraživanja, njihova društvena važnost i osjećaj odgovornosti prema nacionalnoj umjetničkoj baštini, nalažu nam da obavijestimo naše kolege i cjelokupnu hrvatsku javnost kako završni nacrt prijedloga Zakona o znanstvenoj djelatnosti smatramo u potpunosti neprihvatljivim.

Predložena su rješenja - od kategorizacije javnih znanstvenih instituta, preko promjena u sustavu upravljanja ustanovama, načina utvrđivanja prioriteta znanstvenih istraživanja i s njima vezanih načela financiranja djelatnosti te položaja znanstvenika - po našem sudu u opreci s općenito proklamiranim zalaganjima za prepoznavanje i očuvanje specifičnosti nacionalne kulturne i umjetničke baštine, za njihovu valorizaciju i prezentaciju te funkcionalizaciju u kontekstu očuvanja nacionalnoga identiteta.

S obzirom na javne znanstvene institute iz područja humanističkih znanosti koji svojim radom stvaraju znanja neophodna za ispunjavanje tih zadaća, predložena kategorizacija tih ustanova ne uključuje valorizaciju rezultata i razvoja koji su one, djelujući u skladu sa zakonima i u funkciji programskih dokumenata o nacionalnim znanstvenim prioritetima, ostvarile tijekom proteklih desetljeća. Kategorizacijom se zapravo otvara prostor za ukidanje (ili ograničavanje djelovanja) određenog broja instituta - pa time i polja istraživanja - ponajprije onih koji se neće moći dokazati u funkciji gospodarstva, odnosno nametnuti na tržištu.

Priroda znanstvenih istraživanja koja provodi Institut za povijest umjetnosti prisiljava nas na svakodnevno suočavanje s posljedicama djelovanja "tržišta", točnije s ugrožavanjem i iskorištavanjem, pa i uništavanjem kulturnopovijesne baštine. Stoga smo duboko svjesni negativnih posljedica eventualnog prihvaćanja ovakvog prijedloga Zakona o znanstvenoj djelatnosti i u puno širem području od onoga koje se njime kani regulirati.

Nije prijeporno da kulturna i umjetnička baština mogu i moraju biti faktori društvenog razvitka, osobito kroz pametno osmišljenu strategiju djelovanja i razvitka tzv. kulturnih industrija. Treba, međutim, biti svjestan činjenice da se umjetnost i kultura, pa tako ni znanstvene discipline koje se bave tim područjima, ne mogu podvesti pod zamišljenu i očekivanu projekciju (linearnog) razvoja kao što je to možda moguće u sferi onih djelatnosti koje su izravno u funkciji gospodarstva, odnosno tržišta.

Ulaganje u znanost prema načelima ekonomske isplativosti i predložena reforma sustava upravljanja institutima, koja nastoji prije svega osigurati snažan utjecaj političke vlasti na znanstvene ustanove, te pod krilaticom približavanja europskoj praksi interese kapitala pretpostavlja humanističkim vrijednostima ugrađenima u sadašnji ustroj znanstvene zajednice u Hrvatskoj, radikalno bi transformirali i ulogu našeg Instituta.

Prenošenjem prava odlučivanja o ustroju znanstvenih institucija te o vrsti i tipu znanstvenih istraživanja sa znanstvenih na upravna vijeća (čije će članove u većini imenovati izvršna vlast), točnije radikalnim smanjenjem nadležnosti znanstvenih vijeća, zapravo ukida se autonomija instituta kao supstancijalnog dijela ne samo znanstvene nego i šire društvene zajednice.

Kad je riječ o aktualnim subjektima istraživanja, znanstvenicima koji rade u institutima, njihovo se napredovanje administrativnim putem ograničava i usporava, uz istodobno stimuliranje uključivanja znanstvenika iz privatnog sektora "u nastavne i istraživačke programe javnih znanstvenih i obrazovnih institucija". Težnja "okrupnjavanju znanstvenog potencijala" po uzoru na Europsku uniju nesumnjivo vodi preraspodjeli postojećih kapaciteta i otpuštanju "viška" znanstvenika.

Neizvjesnost koju donosi predloženi način pregovaranja i odlučivanja o financiranju javnih znanstvenih instituta putem programskih ugovora ugrozit će njihovo djelovanje. Kriteriji za financiranje (čije se ispunjavanje navodi kao preduvjet za sklapanje programskih ugovora) ovisit će, naime, o usklađenosti s budućom nacionalnom strategijom razvitka znanosti – dokumentom čije je donošenje zapravo trebalo prethoditi izradi Zakona.

Naposljetku, u kontekstu donošenja cijelog sklopa zakona osobito je bolan i neprihvatljiv inferioran položaj humanističkih znanosti – pa time i povijesti umjetnosti. On se, primjerice, očituje u valorizaciji znanstvenog rada predočenoj u *Tablici o znanstvenoj produktivnosti javnih znanstvenih instituta u Hrvatskoj*, koja pokazuje značajne razlike između statistički obrađenih postignuća prirodoslovnih, društvenih i humanističkih znanosti. Svođenje znanstvenog rada i produktivnosti znanstvenika na citiranost ili objavljivanje u CC časopisima pridonosi međusobnom nerazumijevanju znanstvenika i svjedoči o nerazumijevanju prirode humanističkih znanosti posvećenih problematici umjetnosti i kulture.

Kompetitivnost i konkurentnost ne mogu zamijeniti humanistički princip suradnje zasnovane na međusobnom interesu i uvažavanju tuđeg rada, te na razmjeni stečenih znanja i informacija, a u cilju boljitka ljudske zajednice i očuvanju vrijednosti koje su povlastica i obveza humanoga društva. Inteligentan, održiv i uključiv razvoj znanstvene djelatnosti u Hrvatskoj treba biti zasnovan na humanističkim načelima što znači da bi promjene zakonskoga okvira trebale demonstrirati skrb za ljudske resurse i javna dobra, što znanost neizostavno jest.

Predlažemo stoga izradu potpuno novog prijedloga Zakona o znanstvenoj djelatnosti, zasnovanog na demokratskim standardima i ravnopravnom dijalogu svih zainteresiranih strana kao i prethodno donesenoj Strategiji razvoja znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Tonko Maroević

akademik Tonko Maroević
predsjednik Znanstvenog vijeća
Instituta za povijest umjetnosti

